

Станіслав Курса

студент 4 курсу спеціальності "Міжнародне право"
Сумського державного університету

Перехідне правосуддя у контексті збройних конфліктів

Перехідне правосуддя у контексті збройних конфліктів — це комплекс заходів, спрямованих на відновлення справедливості після масових порушень прав людини. Воно є ключовим елементом у процесі встановлення правди, притягнення до відповідальності винних та забезпечення відшкодування жертвам, з одночасним створенням умов для сталого миру. Уважається, що поняття «перехідне правосуддя» запропонував Н. Крітц (Kritz) у 1995 році у праці за назвою «Перехідне правосуддя: як демократіям, що зароджуються, розквітатися з колишніми режимами» [1].

Одним із найважливіших аспектів перехідного правосуддя є право на правду. Це право визнається на міжнародному рівні і передбачає обов'язок держав розслідувати серйозні порушення прав людини, воєнні злочини та злочини проти людяності. Жертви та їхні родичі мають право знати правду про обставини та причини злочинів, що були вчинені під час конфліктів, а також імена тих, хто несе відповідальність за ці порушення. Це не лише допомагає реабілітації жертв, але й є основою для притягнення винних до відповідальності, сприяючи подоланню безкарності, яка часто супроводжує збройні конфлікти. Право на правду, де правда або істина (Truth-telling) розуміється як об'єктивна та неупереджена документальна реконструкція подій, розсекречення архівів та політика відновлення історичної правди. Окрім цього, знання правди допомагає уникнути спотворення або фальсифікації історичних фактів, що є важливим для відновлення суспільної довіри [2, с. 15].

Правосуддя перехідного періоду є відносно новою комплексною (правовою, політологічною, соціологічною) концепцією, що застосовується для подолання наслідків збройних конфліктів, масових і грубих порушень прав людини, інших ситуацій насильства, і в ширшому аспекті для будь-яких випадків масштабного та системного руйнування верховенства права й законності в суспільстві. Їх головною метою є встановлення достовірної картини того, що сталося під час конфліктів, і публікація офіційних звітів, які відображають істину. Ці звіти стають основою для подальших розслідувань та судових процесів. Крім того, комісії правди часто займаються аналізом системних причин, які призвели до масових порушень прав людини, та надають рекомендації щодо реформування інституцій, щоб уникнути повторення таких злочинів у майбутньому.

Ще одним важливим аспектом перехідного правосуддя є притягнення до відповідальності винних за скоєні злочини. Це передбачає не лише розслідування конкретних порушень, але й покарання осіб, які віддавали накази або керували систематичним насильством. Міжнародне право, зокрема Римський статут Міжнародного кримінального суду (МКС) та Женевські конвенції, передбачає відповідальність за воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид. Міжнародні судові органи, такі як МКС або спеціальні трибунали, можуть брати на себе функцію розслідування і судового переслідування винних у випадках, коли національні системи правосуддя не здатні або не бажають цього робити. Ці механізми повинні стати інструментом поновлення суспільного ладу й верховенства права після зміни політичного режиму та збройного конфлікту [3, с. 131].

У контексті збройних конфліктів особливо важливим є забезпечення відшкодування і реабілітації жертв. Жертви конфліктів часто зазнають не лише фізичних та матеріальних втрат, але й серйозних психологічних травм. Програми перехідного правосуддя включають механізми матеріальної компенсації, моральної підтримки та надання психологічної допомоги для жертв і їхніх родин. Це допомагає не лише відновити їхню гідність, але й сприяє соціальній реінтеграції та емоційному зціленню після конфлікту. Важливим елементом цього процесу є офіційне визнання страждань жертв через публічні слухання, свідчення та документування фактів насильства, що дозволяє суспільству визнати свою історію і рухатися вперед. Щоб

відшкодування працювало ефективно, жертви мають бути ідентифіковані, їхні травми – зафіксовані та оцінені, а ресурси для здійснення певної форми платежів або послуг в натуральній формі потерпілій стороні – доступні [4].

Особливо важливою складовою перехідного правосуддя є реформи інституцій, які сприяли порушенням прав людини під час конфліктів. Комісії правди та інші механізми перехідного правосуддя надають рекомендації щодо реформування системи правосуддя, правоохоронних органів та військових інституцій, що включає посилення верховенства права, підвищення прозорості та підзвітності органів влади. Такі реформи є необхідними для того, щоб запобігти повторенню насильства і зміцнити основи правопорядку у постконфліктному суспільстві.

Нарешті, важливим аспектом перехідного правосуддя є примирення. Збройні конфлікти (як міжнародного, так і неміжнародного характеру) часто залишають по собі глибокі розколи в суспільстві, зокрема між етнічними або політичними групами. Перехідне правосуддя сприяє налагодженню діалогу між постраждалими громадами та відновленню довіри через визнання правди та відповідальності за злочини. Процес примирення є необхідним для сталого миру, оскільки він дозволяє суспільствам долати наслідки конфлікту і будувати нові основи для мирного співіснування.

Отже, перехідне правосуддя після збройних конфліктів охоплює низку ключових елементів, таких як встановлення правди, притягнення до відповідальності, реабілітація жертв, інституційні реформи та примирення. Це не лише механізм забезпечення справедливості після конфлікту, але й фундамент для відновлення довіри, побудови миру та запобігання майбутнім порушенням прав людини. Міжнародне співтовариство має важливу роль у підтримці цих процесів, надаючи необхідні ресурси та правову базу для досягнення цих цілей.

Література

1. Лузан Т. Перехідне правосуддя: історія становлення і зміст поняття. *Юридична газета online*. 28 квітня 2021. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/perehidne-pravosuddya-istoriya-stanovlennya-i-zmist-ponyattya.html>
2. Гурковська Н., Іллюк С., Темченко О. Право на правду та справедливість: моніторинг та дослідження можливих механізмів захисту прав людини в перехідному правосудді в умовах російсько-української війни: посібник. USAID, УГСПЛ, Експертний центр з прав людини, 2024. 268 с. URL: https://ecpl.com.ua/wp-content/uploads/2024/01/Pravo_na_pravdu.indd_.pdf
3. Плотніков О. В. Комісія з правди і примирення як перспективний інструмент відновлення прав кримськотатарського народу. *Правове життя сучасної України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 вересня 2018 р.) / за ред. Г. О. Ульянової ; уклад.: О. В. Дикий, І. І. Братінов. – Одеса : Гельветика, 2018. С. 131–134.*
4. Гурковська Н. Шлях до миру: через перемогу і перехідне правосуддя. Експертний центр з прав людини. URL: <https://ecpl.com.ua/news/shliakh-do-myru-cherez-peremohu-i-perekhidne-pravosuddia/>

Юридичний факультет Національного університету
біоресурсів і природокористування України
Інститут права Львівського державного університету
внутрішніх справ
Юридичний факультет Запорізького національного
університету
Юридичний факультет Сумського Національного
аграрного університету
Студентський науковий гурток «Клуб юних теоретиків»

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

учасників

ХVІІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ОЧИМА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ»

17 жовтня 2024 р.

м. Київ

УДК: 340:167.1:378.2

**Матеріали XVIII Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
«Проблеми юридичної науки очима молодих науковців»**

П.78

**Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : зб. наук. пр. XVIII Всеукр.
наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 17 жовтня 2024 р.) / Укладачка: Віра Качур. К.,
2024. 420 с.**

У збірнику подані наукові здобутки учасників, що присвячені
проблемам юридичної науки.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

**За зміст наукових матеріалів відповідальність несуть їх автори та
наукові керівники**